

Landelijk verslag van de CSE-bespreking Geschiedenis VWO 2024

Algemene opmerkingen t.a.v. examen geschiedenis 2024 tijdvak 1 (dinsdag 21 mei 2024). Het verslag van de Landelijke CE-bespreking zal in de nabespreking van het eindexamen door de havo-vwo commissie en vertegenwoordigers van CvTE en Cito in het najaar van 2024 meegenomen worden.	
Lengte	Leerlingen hebben het examen als lang ervaren, zijn tot het eind bezig. Ter info: dit examen vergeleken met 2021: 800 woorden minder; 2023 400 woorden minder lang. Voor de lengte wordt ook gekeken naar het aantal te behalen punten, waar nu de ondergrens wel is bereikt (missende punten bij een lager totaal heeft een grotere negatieve invloed op het cijfer).
Niveau	Wisselend beeld; sommige docenten en leerlingen vonden het relatief goed te doen, maar ook een heel aantal leerlingen vonden het moeilijk. Probleem rondom het begrip <i>verzoeningspolitiek</i> : veel methodes hadden die niet opgenomen. De VGN ziet daar een rol voor zichzelf in en zal overleg zoeken met uitgevers hierover. Cito/CvTE kan dat niet doen vanwege de neutrale positie die zij willen bewaken. Advies aan docenten: leg de syllabus naast je methode.
Spreiding	Goede spreiding. Waren er minder vragen over de HC Steden en Burgers? Op jaarbasis lijken er altijd minder vragen over één context te zijn; over meerdere jaren genomen komt elke context evenredig aan bod. De verhouding tussen de contexten wordt afgewogen aan de hand van de hoeveelheid punten.
Formulering vragen	Taalvaardigheid van leerlingen is een blijvend punt van zorg, terwijl de vragen helder geformuleerd lijken.
Geschiktheid bronnen	De bronnen lijken geschikt; soms zien leerlingen niet dat een argumentatie los moet worden benoemd vóór het bronelement en nemen dat samen.

Gebruik van de bronnen	Sommige bronnen worden dubbel gebruikt; als leerlingen een keer de fout ingaan met interpretatie van een bron, dan kan dat doorwerken in volgende opgaven. De verbondenheid van bronnen door meer tijdvakken heen wordt wel gewaardeerd; stimuleert historisch redeneren op vwo-niveau.
Corrigeerbaarheid	<p>De corrigeerbaarheid is goed, snel na te kijken. 2-0 constructie bevordert dat; deze constructie werkt verduidelijkend, maar soms ook beperkend.</p> <p>Bij sommige opgaven gaan leerlingen wel een andere kant op dan verwacht, zeker bij 'kern van een goed antwoord' wordt dan het corrigeren lastiger.</p> <p>Ter aanvulling: Artikel 3.2: deelscore voor een <i>onvolkomen antwoord</i>¹ <u>maar wat wel volledig is</u>, is mogelijk indien er historisch correct geredeneerd wordt. Artikel 3.3: als een antwoord met een historische bron onderbouwd kan worden en klopt, maar niet in het CV staat, mag dat antwoord goed gerekend worden.</p>

¹ Een onvolkomen antwoord is een antwoord wat wel alle vereiste elementen in zich draagt, maar waarbij de leerling ergens niet helemaal duidelijk is/niet volledig het voorbeeld van het antwoordmodel laat zien / of onhandig formuleert.

Verslag van CE bespreking Geschiedenis VWO 2024, gemaakt op 24 mei 2024 te Utrecht
Voorzitter: Eli de Graaf
Notulist: Emiel van der Hart
Aanwezige docenten buiten de commissie: 8

Opmerkingen per vraag			
Nr. & score	Omschrijving van het correctieprobleem: wat is het knelpunt met deze vraag?	Verduidelijkingen op het CV - Bij <i>'kern van een juist antwoord'</i> : het antwoord moet in de kern overeenkomen met het CV. <u>Wat is de kern?</u> - Bij <i>'voorbeeld van een juist antwoord'</i> : er zijn ook <u>andere juiste antwoorden</u> denkbaar. Welke <u>bijvoorbeeld?</u>	Tekst uit de syllabus
1	Geen knelpunten. Werd gezien als een leuke opgave.	CV volgen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Met de Guldensporenslag lieten Vlaamse ambachtslieden en boeren in 1302 zien dat ze waren opgewassen tegen patriciërs en feodale heren. 2. Het begin van de Europese overzeese expansie. 3. In het Heilige Roomse Rijk belemmerde de Dertigjarige Oorlog de economische groei van deze gebieden. 4. In 1799 nam Napoleon de macht over, kroonde zichzelf tot keizer en zette de verovering van een groot deel van Europa door. 5. De verspreiding van het christendom in geheel Europa. 6. Naar aanleiding van een acute financiële crisis kwam besloot Lodewijk XVI in 1789 de Staten-Generaal bijeen te roepen.

2	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veel leerlingen gebruiken de argumentatie in de trant van <i>'Lactantius zelf een christen is en dus vindt hij Valerianus slecht/partijdig'</i> 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Als leerlingen ingaan op de achtergrond van Lactantius en voldoende uitleggen waarom de bron onbetrouwbaar is, is 1p mogelijk. - De boodschap uit de bron en de verwijzing naar de bron moeten zichtbaar zijn voor 2p. 	<p>Het christendom werd uiteindelijk staatsgodsdienst in het Romeinse rijk.</p>
3	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: leerlingen noemen het kenmerkende aspect maar niet het deel uit het CV <i>'voorbeeld van een Romeinse afbeelding'</i> - Lid 2: leerlingen stellen antwoorden zoals <i>'hij is machtiger dan Valerianus'</i> 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: alleen het juiste KA noemen is voldoende. - Lid 1: bij juiste KA (groei van het Romeins imperium) hoeft 'in Europa' geen struikelblok te zijn. - Lid 2: er moet duidelijk zijn dat hij machtiger is <i>ten opzichte van X</i> (keizer, Valerianus) (dus niet alleen 'hij was een machtig man') 	<p>De klassieke vormentaal van de Grieks-Romeinse cultuur/De groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde.</p>

4	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: soms plaatsen leerlingen de bron in de tijd verkeerd. - Lid 2: <ul style="list-style-type: none"> o Analfabetisme? o Liedereren (psalmen als verspreiding)? <p>Veelgestelde vraag over de opgave:</p> <p>Kregen gewone mensen dit soort psalmenboeken wel te zien?</p> <p>Toelichting: Nee, maar de adel wel. Psalmenboeken werden gebruikt als instructieboek, de adel kreeg deze boeken wel onder ogen. Ook werden ze gebruikt als instructieboeken voor monniken, waardoor je wel kunt spreken over 'verspreiding van het christendom'.</p>	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: hier is geen andere optie dan CV volgen. - Lid 2: <ul style="list-style-type: none"> o indien correct historisch beredeneerd antwoorden met 'analfabetisme' kunnen goedgekeurd worden. o Argumentatie met (psalmen als) liedereren als vorm van verspreiding kunnen niet, want de vraag stelt '<u>licht de tekening toe door</u>' en dan doen In niets met de tekening/bron. 	<p>De vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid. De verspreiding van het christendom in geheel Europa.</p>
---	--	---	--

5	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: geen knelpunten. - Lid 2: In geven argument 'er is een <i>geldeconomie</i>' als voorwaarde voor succesvol handeldrijven/gebruiken de '21 mark' om aan te tonen dat er een geldeconomie was. - Lid 2: goede reputatie; kan dat een voorwaarde zijn? (Reputatie wordt beschadigd door de moord) - Lid 2: moet de 'landsheer' genoemd worden in het antwoord? 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: CV volgen. - Lid 2: Geldeconomie: <ul style="list-style-type: none"> o Er wordt in de opgave gevraagd naar een <u>voorwaarde</u>: je hebt niet per se geld nodig om succesvol handel te drijven (ruilhandel). o De 21 mark zijn <u>van de graaf</u>: daarmee kan je niet aantonen dat er een algemeen aanwezige <i>geldeconomie</i> is. - Lid 2: Goede reputatie van stad/land/streek lijkt in te gaan op de politieke rust en is <u>daarmee verdedigbaar</u>. - Lid 2: <i>Voorbeeld van een juist antwoord</i>; landsheer noemen is niet noodzakelijk. - <u>Wel van belang</u>: punten niet splitsen, combinatie uitleg en bronelement. 	<p>Handelaren in deze bisschopsstad vonden aansluiting op een handelsnetwerk dat zich via jaarmarkten in Frankrijk uitstreekte tot de Italiaanse stadstaten.</p>
---	---	--	--

6	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: Leerlingen gaan alle kanten op: <ul style="list-style-type: none"> o gaan in op de rol van de bankier als accountant of boekhouder; o zien Arnolfini als schakel in de handel met Italië - Lid 2: <ul style="list-style-type: none"> o Er worden diverse motieven genoemd 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: <ul style="list-style-type: none"> o 'Accountant' of 'boekhouder' zijn niet correct (dat was niet zijn functie); 'geldschieter' is wel correct; 'geld nodig voor centralisatie' zit in deze lijn. o 'Schakel in de handel' is mogelijk. - Lid 2: Voorbeeld van een juist antwoord; meerdere historische correcte antwoorden mogelijk. - Lid 2: <ul style="list-style-type: none"> o 'Trouwe bondgenoot' mag gezien worden als 'trouwe medewerker' o 'Eed van trouw' is niet van toepassing; hij wordt geen leenman. 	<p>Ook door leningen te verstrekken aan edellieden kregen ze het stadsbestuur in handen. Patriciërs in Vlaamse steden knoopten banden aan met de adel en maten zich steeds meer een adellijke levensstijl aan.</p>
---	---	---	--

7	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: is 'eurocentrisch' noodzakelijk? In welke omschrijving? 	<p>Oplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Essentie: stukje beschrijving + redenering over wereldbeeld. Niet alleen: 'er zijn ook andere culturen/andere landen'- wel compleet: andere culturen/landen <u>die men nog niet kende</u>. 	<p>Het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling. Het begin van de Europese overzeese expansie.</p>
8	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1 hoe specifiek is de uitleg nodig van bonum commune? 	<p>Oplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - CV: <i>Voorbeeld van een juist antwoord</i>. Daarmee is een historisch correcte omschrijving van bonum commune mogelijk. 	<p>Behalve van de adel, nam de stedelijke burgerij ook taken van de geestelijkheid over, zoals sociale zorg en onderwijs, en ontwikkelde zij ideeën over het algemeen belang of <i>bonum commune</i> van de stedelingen. De hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid.</p>
9	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 2: moet de stadhouder genoemd worden? 	<p>Oplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 2: het antwoord moet ingaan op <i>het verzoek</i> van de regenten in combinatie met het handhaven van particularisme. Het expliciet noemen van het <i>uitsluiten</i> van de stadhouder is daarmee niet noodzakelijk. 	<p>Investerings in het buitenland en oligarchisering namen daarna toe. Naast economische samenwerking en innovatie beschouwden zij het handhaven van het particularisme van steden en gewesten en de gewetensvrijheid van burgers als belangrijke voorwaarden voor welvaart.</p>

10	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 3: zijn ook andere variaties op natuurrecht mogelijk? 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 3: natuurrechten is de essentie. Te brede antwoorden als 'vrijheid, gelijkheid' is niet hetzelfde en dus incorrect. 	<p>Het initiatief ging daarbij uit van <i>committees of correspondence</i>. Van grote invloed waren daarnaast de ideeën van Montesquieu over de scheiding der machten. Verlichte denkers als Locke en later Rousseau gingen uit van natuurrechten.</p>
11	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Is het voldoende als leerlingen alleen de KA's noemen? - Zijn andere KA's mogelijk? Genoemd wordt '<i>voortbestaan van het ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven</i>'. 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instructie is '<u>toon aan</u>': er moet wel iets uit de bron worden aangehaald. - De verwijzing naar de bron mag hetzelfde zijn naar de beide kenmerkende aspecten - Incorrect: de essentie in de bron is: wat zeggen de demonstranten? Die zeggen niet dat de stadhouder zich gedraagt als een absoluut vorst. Ook: er is geen sprake van Verlicht handelen van deze vorst (waardoor het tweede deel van het KA dus ook niet kan). 	<p>Rationeel optimisme en een 'verlicht denken' dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen. De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap.</p>

12	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 2: Veel leerlingen stellen <i>'hij is positief over Napoleon'</i> maar zeggen niet dat Frankrijk een beter bestuur krijgt. 	<p>Oplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Incorrect: het moet gaan over de verandering in het Franse bestuur en niet alleen over het gevoel van Chataignier. 	<p>In 1799 nam Napoleon de macht over, kroonde zichzelf tot keizer en zette de verovering van een groot deel van Europa door.</p>
13	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: Leerlingen geven niet een argument en een aparte verwijzing 	<p>Oplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: antwoord moet die twee onderdelen bevatten. - Lid 1: concept van 'verzet' of 'afschaffing' moet wel in het antwoord zichtbaar zijn. 	<p>De opkomst van het abolitionisme. Onder meer door het burgerlijk gezinsideaal kreeg het feminisme lang weinig aanhang.</p>
14	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen geven geen verklaring. 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - CV volgen. 'Verklaar' is meer dan 'noem' of 'illustreer'. 	<p>Politieke, religieuze en etnische opstanden, zoals die van de Taiping en de Nian, werden met moeite neergeslagen. Na de opiumoorlogen verwierven Groot-Brittannië, Frankrijk en de Verenigde Staten steeds meer invloed</p>
15	<p>Geen knelpunten</p>	<p>CV volgen</p>	<p>De opkomst van emancipatiebewegingen. Discussies over de 'sociale kwestie'.</p>

16	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: Leerlingen noemen 'hemels mandaat' in plaats van 'vertegenwoordiger god'. - Lid 2: Leerlingen komen wel op Bokseropstand, maar niet op de steun van Cixi. 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: Hemels Mandaat is correct. - Lid 2: twee onderdelen moeten worden genoemd; <u>maar</u> 'vanuit de keizerlijke dynastie/Cixi' geeft de ruimte om antwoorden als 'keizer' breed te nemen. 	<p>Het centrale gezag, gebaseerd op het confucianisme, was ernstig verzwakt. In 1900 steunde keizerinweduwe Cixi de Bokseropstand. Landloze boeren keerden zich tegen de buitenlandse aanwezigheid en blokkeerden westerse ambassades in Peking.</p>
17	<p>Geen knelpunten</p>	<p>CV volgen</p>	<p>In 1900 steunde keizerinweduwe Cixi de Bokseropstand. Landloze boeren keerden zich tegen de buitenlandse aanwezigheid en blokkeerden westerse ambassades in Peking.</p>
18	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: wat wordt bedoeld met 'onderbouwen'; wat is goed en wat is niet goed? 	<p>Oplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: CV stelt <i>voorbeeld van een juist antwoord</i> – suggesties zoals 'bron is positief over Nederlanders' past prima binnen het antwoordmodel. - Nationalisme of superioriteit is wel noodzakelijk. 	<p>De opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen: nationalisme. Vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme.</p>

19	<p>Knelpunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Heel weinig leerlingen kennen de verzoeningspolitiek. <ul style="list-style-type: none"> o <i>Dit kan komen door het niet noemen van het begrip in lesmethodes-wel in de syllabus.</i> 	<p>Oplossing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Omschrijving? Is mogelijk, maar niet als die alleen de inleiding herhaalt- dat is niet voldoende. 	<p>Zij bloeide pas weer op dankzij de verzoeningspolitiek met Frankrijk.</p>
20	<p>Geen knelpunten.</p>	<p>CV volgen</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. De laatste Chinese keizer Puyi stond als symbolische heerser aan het hoofd van deze marionettenstaat. 2. Tijdens de Noordelijke Veldtocht veroverde het gecombineerde nationalistische-communistische leger onder leiding van Chiang Kaishek grote gebieden. 3. In 1912 stichtte Sun Yat-sen de Republiek China. 4. In 1931 bezette Japan de provincie Mantsjoerije en vestigde daar een fascistisch geïnspireerd en wreed regime. 5. Na een harde strijd versloegen de westerse geallieerden en de Sovjet-Unie Duitsland, dat zich in mei 1945 onvoorwaardelijk overgaf. 6. De Culturele Revolutie was een nieuwe poging om samenleving en economie ingrijpend te hervormen.

21	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: zijn er meer kenmerken van nationaal-socialisme mogelijk? - Lid 2: als antwoordsuggestie van leerlingen: 'de man is Joods, dus...' 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: CV: voorbeeld van een juist antwoord, dus andere (historisch correcte) antwoorden mogelijk. - Lid 2: Dat was erg onwaarschijnlijk; in 1942 zit deze man bier te drinken in de kroeg. Dan was hij niet bekend als Joods in het dorp. <u>Maar:</u> als het kenmerk nationaal-socialisme goed wordt beredeneerd is het gebruik van de benaming 'Joods' (in het kader van 'Jodenlummel') niet erg genoeg om het antwoord fout te rekenen. 	<p>Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën nationaalsocialisme.</p>
22	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 2: Leerlingen geven als antwoord de redenatie 'dat inwoners bang zijn voor represailles'? - Lid 2: Leerlingen stellen: 'getuigenis 1 spreekt getuigenis 2 tegen, waardoor je kunt twifelen aan de betrouwbaarheid.' 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 2: deze redenatie is niet correct, want in 1947 was het juist goed om je uit te spreken tegen NSDAP'ers - Lid 2: Je moet vanuit de inhoud van getuigenis 1 beredeneren dat getuigenis 2 onbetrouwbaar is, dus je moet uitgaan van de inhoud van 1. 	<p>Volgens afspraak verdeelden de geallieerden Duitsland in vier bezettingszones, waarin zij elk begonnen met denazificatie.</p>

23	Geen knelpunten	CV volgen	De eenwording van Europa. In de sovjetzone wilde Stalin communistische regimes installeren.
24	<p>Knelpunten:</p> <p>Wordt gezien als een lastige opgave.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1 de angst is niet voor leerlingen uit de bron te halen; leerlingen gaan een citaat uit de bron samentrekken met het antwoord op lid 1. - Lid 2: Is een omschrijving <i>Heimatvertriebene</i> correct? <p>Toelichting: Brandt probeert zijn Ostpolitik te verdedigen. West-Duitse burgers waren bang dat hij daarmee Duits grondgebied/Duitse belangen zou 'verkopen'.</p>	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: leerlingen moeten iets doen met de <u>angst voor (de gevolgen van) de Ostpolitik</u>, met de bron, met een historisch correcte redentatie. - Lid 2: zolang het geen herhaling van de bron is/geen 'Oost-Duitse landgenoten'. 	<p>Tijdens deze detente probeerde Brandt met zijn Ostpolitik de relatie met de DDR en andere Oost-Europese landen te verbeteren.</p> <p>De buitengrenzen waren verlegd en een grote stroom aan <i>Heimatvertriebene</i>, terugkerende soldaten en slachtoffers van het naziregime kwam op gang.</p>

25	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: Mag het begrip 'collectivering' genoemd worden (als in 'tegen collectivisering ingaan')? - Lid 2: hoe specifiek moeten de Vier Moderniseringen genoemd worden? 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: Collectivering wordt niet genoemd in de syllabus en staat daarom niet in het CV, maar mag uiteraard wel. - Lid 2: Antwoorden als '<i>liberalisering economie</i>' of '<i>pragmatische koers</i>' zijn onduidelijk: welke periode bedoeld de leerling? Het moet duidelijk zijn dat de leerling <u>vanaf 1978</u> bedoelt. 	<p>Een programma van herverdeling van de grond én modernisering van landbouw en industrie naar voorbeeld van de Sovjet-Unie ging van start. De nieuwe partijleider Deng Xiaoping zette een koerswijziging in gang onder de naam Vier Moderniseringen: modernisering van de landbouw, van wetenschap en technologie, de industrie en de defensie.</p>
26	<p>Knelpunten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: leerlingen gebruiken begrippen als emancipatie/feminisme/feministische golf. - Lid 2: Leerlingen laten het antwoord overlappen met het bronelement. 	<p>Oplossingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lid 1: indien historisch correct beredeneerd, is het gebruik van dergelijke begrippen mogelijk. - Lid 2: een antwoord moet twee herkenbare onderdelen bevatten. 	<p>De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen.</p>